

УДК 2-737 : 7(477.81/.82) «16/18»

**НАБУТКИ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ ПРАЦІ ОРДЕНУ ПІАРІВ НА ВОЛИНІ
(КІНЕЦЬ XVII – ПЕРША ТРЕТИНА XIX ст.)*****Руслана Шеретюк***

Рівненський державний гуманітарний університет
Україна, 33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12
e-mail: sheretyuk.r@gmail.com

Надія Стоколос

Національний університет «Острозька академія»
Україна, 35800, Рівненська область, м. Острог, вул. Семінарська, 2
e-mail: nadiia.stokolos@oa.edu.ua

2017 р., у контексті історії римо-католицького чернечого ордену піарів, знаменний кількома ювілеями. По-перше, виповниться 460 років із дня народження його засновника – святого Йосифа де Каласанса (1557-1648 рр.). По-друге, відзначатиметься 420 років із часу відкриття для дітей із бідних сімей першої безкоштовної школи в Європі, котра була заснована саме Йосифом де Каласансом (1597 р.). 2017 р. – це 400-річчя з часу заснування римо-католицького ордену піарів (1617 р.). Зрештою, цьогоріч минає 250 років із часу канонізації Йосифа де Каласанса (1767 р.). Відтак, низка ювілейних дат, пов'язаних із ним, актуалізують окреслену тему.

Історіографія означеної проблеми представлена передусім дослідженнями закордонних, зокрема польських, істориків: Б.Голека, А.Мошинського, Б.Соболевської-Стрельчак, а також Я.Тарашкевича й ін., що містять відомості стосовно предмету даної наукової розвідки. Окремі аспекти діяльності римо-католицького чернечого ордену піарів на Волині розглядаються у наукових студіях сучасних вітчизняних дослідників, зокрема О.Буравського, В.Мельника, Л.Буюн і М.Шумика, О.Михайлишин, А.Обарчук, О.Огневої й О.Прищепи. Однак відсутність комплексного дослідження питання культурно-освітньої діяльності ордену піарів на Волині упродовж означеного періоду спонукав авторів звернутися до більш докладного студіювання вказаної проблеми.

Мета даного дослідження полягає у з'ясуванні обставин виникнення та специфіки діяльності римо-католицького ордену піарів, а також окресленні головних набутоків культурно-освітньої праці його провідних осередків на теренах Волині упродовж кінця XVII – першої третини XIX ст.

В історії європейської освіти XVII-XVIII ст. римо-католицький чернечий орден піарів посідає особливе місце. Щоправда, постать його засновника та пожиттєвого генерала Йосифа де Каласанса, котрий справив визначальний вплив на характер, структуру та наступну його діяльність, нині в Україні є малознаною, а заслуги, зокрема перед педагогікою, – належно не оціненими.

У цьому контексті зарубіжна історіографія має значні напрацювання. Так, сучасний іспанський дослідник Йозеф Доменех і Міра пише про те, що Йосиф де Каласанс був однією з найбільш значимих постатей в усій історії науки і називає його «едукативним (освітнім) гігантом». Порівнюючи його освітні здобутки з педагогічною спадщиною Яна Амоса Коменського, він стверджує, що якщо Коменський був вихователем протестантської Європи, то Каласанса слід вважати вихователем Європи католицької [1]. Згідно іншого висловлювання, Йосиф де Каласанс є «найбільшим святым серед педагогів і найбільшим педагогом серед святих» [2].

Йосиф де Каласанс (інші варіанти – Йосиф Каласанський, Йосиф Каласанкцій, Хосе де Каласанс, ісп. Jose de Calasanz, лат. Iosephus Calasanctius) народився 11 вересня 1557 р. у замку Каласанса поблизу м.Перальта-де-ла-Саль в Арагоні (Північна Іспанія). Він був наймолодшим із восьми дітей дона Педро Каласанса та доньї Марії Гастон. Отримавши ґрунтовну домашню освіту, Йосиф де Каласанс пізніше навчався в освітніх закладах міст Перальта й Естаділья, а також вивчав філософію та юриспруденцію у Лериді, де отримав ступінь доктора юриспруденції. Потім із відзнакою закінчив теологічні курси у Валенсії й Алькала-де-Енаресе. Мав намір одружитися, однак після важкої хвороби вирішив присвятити все

своє життя Богу. Зрештою, 17 листопада 1583 р. єпископ Урхеля Уго Амбросе де Монкада рукоположив Йосифа де Каласанса у сан священника.

1592 р. він отримав ступінь доктора богослов'я та переїхав до Риму, де став помічником кардинала Маркантоніо IV Колонна. Тут він розгорнув активну суспільно-корисну, або, висловлюючись сучасною дефініцією, філантропічну діяльність, відвідуючи в'язниці, лікарні та притулки. Так, зокрема, відомо, що під час епідемії чуми 1595 р. Йосиф де Каласанс доглядав за хворими. Оскільки під час цієї праці у Римі йому вповні відкрився страшний світ дитячої вбогості, нещастя та злочинності, то саме під враженням від побаченого головною справою свого життя він визначив навчання та виховання дітей із бідних сімей. Це підштовхнуло його до думки про необхідність відкриття безкоштовної народної школи. У зв'язку з цим Йосиф де Каласанс писав: «Це найблагородніша місія і джерело великих заслуг – присвятити себе вихованню дітей, особливо бідних, щоб допомогти їм досягнути вічного життя» [3].

У листопаді 1597 р. Йосиф де Каласанс заснував першу в Європі безкоштовну публічну школу, що знаходилася у будинку парафіяльного священника при церкві святої Доротеї у Трафставері – найбіднішому районі Риму. Вона була доступна для всіх без винятку дітей, тобто без огляду на їхній суспільний стан, расу чи віросповідання. Водночас зазначимо, що з 1551 р. у Римі вже функціонувала безкоштовна школа, заснована отцями-єзуїтами. Щоправда, до неї приймали дітей і молодь, котрі вже володіли латиною. Натомість Й. де Каласанс 1597 р. заснував школу саме для неграмотних дітей.

У піарській школі їх навчали читанню, письму, лічби та початків латини. Хоча її вихованці походили з різних суспільних верств, однак більшість з них належала до найбіднішої категорії населення. Саме тому, крім безоплатного навчання, у школі Й. де Каласанса вони забезпечувалися також письмовим приладдям, одягом та їжею. По суті, їх брали ледь не на повне матеріальне забезпечення.

Й. де Каласанс вважав школу соціально-значимим закладом, який водночас із подоланням елементарної неосвіченості дітей повинен був дбати про їхній моральний розвиток. Його слова про те, що «якщо від найменших років будете виховувати дітей у побожності та науці, безсумнівно, можна буде сподіватися щасливого перебігу всього їхнього життя», стали лейтмотивом педагогічної дія-

льності його послідовників [4]. Відтак, головною метою піарської школи було виховання її учнів на християнських засадах і підготовка їх до добродесного життя, що відповідала гаслу ордену «*Pietas et Litterae*», який перекладають як «Благочестя і освіта» або «Віра і культура». З огляду на це, як твердить польська дослідниця Б. Соболевська-Стрельчак, освітньо-виховна програма Йосифа де Каласанса вповні була співзвучна з ідейною платформою доби Відродження. Засновник безкоштовної школи прагнув, аби навчання та виховання у ній відбувалося «згідно Ісусового послання: навчїть всі народи, хрестячи їх» [5].

До цього варто додати, що засади її навчально-виховної праці стали адекватною відповіддю на ті суспільно-політичні реалії, які були притаманні Західній Європі доби Контрреформації, зокрема потребі оновлення Римо-Католицької Церкви, зміцнення її позицій шляхом набуття довіри у наявних і потенційних адептїв, уморальнення повсякденного життя її кліру, мирян, а також підростаючого покоління.

Через декілька років при церкві святої Доротеї у Трафставері з односторонїв Йосифа де Каласанса постало братство, затверджене 1602 р. Папою Климентом VIII. 1617 р. воно отримало статус чернечої конгрегації, що була затверджена Папою Павлом V. 18 листопада 1621 р. відповідним розпорядженням Папи Григорія XV вона набула статусу чернечого ордену, а 31 січня 1622 р. він схвалив його статут [6].

Так постав римо-католицький чернечий «Орден Духовних Регулярних Убогих Матері Божої Благочестивих Шкіл» (лат. *Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum*), або орден піарів (піаристів). Головний вектор його діяльності полягав у навчанні та вихованні дітей та юнацтва. Саме тому, крім трьох традиційних для католицького чернецтва обїтниць безшлюбності, бідності та послуху, піари давали ще й четверту: присвятити своє життя справі безкоштовного навчання та виховання дітей. Йосиф де Каласанс під іменем «Йосиф Богоматері» став першим верховним генералом ордену піарів, призначеним спочатку на 9 років, а з 1632 р. – пожиттєво.

Упродовж нетривалого часу освітні осередки цього ордену набули значного поширення не лише в Італії, але й далеко за її межами. Так, після Риму численні піарські школи були засновані у Фраскати (1616 р.), Нарні (1618 р.), Ментані (1618 р.), Бурго (1619 р.), Моріконі

(1620 р.), Магліано (1620 р.), Норчії (1621 р.), Фанано (1621 р.), Савоні (1622 р.), Паверано (1624 р.), Генуї (1625 р.), Неаполі (1626 р.) [7], а 1630 р. – у Флоренції. Вже 1631 р. перша благочестива школа з'явилася у Моравії у м. Мікулов.

1641 р. польський король Владислав IV Ваза звернувся до керівництва римокатолицького чернечого ордену піарів із проханням надіслати його представників для просвітницької роботи у Речі Посполитій. 22 вересня 1642 р. піари отримали від короля фундацію у Варшаві. Цього ж року стараннями краківського воєводи Станіслава Любомирського був заснований осередок піарів у Подоліні. 1662 р. була заснована Польська (Коронна) провінція піарів, а 1695 р. – Литовська віце-провінція [8].

1736 р., у зв'язку зі зростанням чисельності монастирів і ченців, Литовська віце-провінція була реорганізована у провінцію, до складу якої на той час входило 6 піарських осередків: у Вільні, Щучині, Поневежі та Болотному, а також 2 монастирі у волинських міських поселеннях Брест-Литовського воєводства: Дубровиці та Любешові. Так, 1684 р. було засновано піарський монастир у Дубровиці, який, наголосимо, був першим осередком піарів у Великому князівстві Литовському. Вже 1688 р. піарами була запроваджена фундація у Любешові. Крім цих двох монастирів, на Волині функціонував ще один чернечий осередок піарів – у містечку Межирічі Корецькому, що знаходився на території власне Волинського воєводства. Він був заснований дещо пізніше, а саме 1702 р.

Архітектурні комплекси чернечих осередків піарів на Волині, до яких традиційно входили будівлі монастиря, костелу та колегіуму, зводилися за проектами видатних зодчих того часу – вихідців із багатьох європейських країн, зокрема Франції, Італії, Польщі, Чехії, Моравії. Відтак, саме звідти запозичувалися окремі елементи, що вносили розмаїття в архітектурні вирішення споруд однієї і тієї ж типологічної групи. Зокрема, одним із класичних зразків архітектури епохи бароко на Волині став костел святого Антонія Падуанського у Межирічі Корецькому, зведення якого відбувалося одночасно з будівництвом мурованого колегіуму [9].

Межиріцький піарський колегіум (1720 р.) складався з низки мурованих будівель, що у плані утворювали квадрат. Вони тягнулися двома лініями поряд із костелом святого Антонія, утворюючи тим самим цілісний архітек-

турний ансамбль. Приміщення школи складалося з просторих класів і наскрізного коридору, стіни якого були прикрашені живописними творами. Здебільшого це були погрудні портрети колишніх вихованців ордену піарів, котрі згодом стали видатними діячами: короля Станіслава Августа Понятовського, історика та дипломата Яна Длугоша, клірика Марціна Кромера й інших. Загалом же, за твердженням А. Обарчук, ця портретна галерея вміщувала близько 60 художніх творів [10]. Отже, перебування вихованців тамтешніх піарських колегіумів у приміщеннях, що являли собою яскраві зразки європейського зодчества, постійний візуальний контакт із непересічними творами живопису та скульптури не лише розвивало їхні художні й естетичні смаки, але і формувало світогляд, закладало підвалини активної громадянської позиції.

Характерною рисою піарських навчально-виховних закладів Волині було їхнє належне матеріальне забезпечення, зокрема, добре обладнані лабораторії, фізичні та хімічні кабінети. Так, збереглися відомості про наявність у піарській колегії, що функціонувала у Любешові з 1693 р., фізичного кабінету зі спеціальним устаткуванням, наочністю та приладдям [11], зокрема цінною колекцією мінералів, подарованою ректором Віленського університету Юзефом Твардовським [12]. Різноманітним приладдям для експериментів був обладнаний фізичний кабінет піарської школи у Межирічі Корецькому. У ньому налічувалося 225 приладів [13].

Водночас наголосимо на тому, що римокатолицький чернечий орден піарів упродовж кінця XVII – першої третини XIX ст. долучився до становлення та розвитку бібліотечної справи на Волині. Так, відомо, що при піарській колегії у Любешові діяла бібліотека, яка нараховувала близько 3 тисяч томів книг. Вона складалася переважно з латинських, французьких і польських творів [14]. Фонд бібліотеки Дубровицької школи піарів (1695 р.) виник на базі книжок монастирської збірки. Спочатку до неї входили переважно праці богословського змісту, твори античних авторів, а також видання з гуманітарних галузей знань. Проблемами її наповнення та відповідності потребам навчальної програми активно опікувався ректор Фердинанд Серафінович [15]. Багата бібліотека, що стала складовою належного забезпечення функціонування навчального закладу, знаходилася також у піарській школі Межиріча Корецького. Вона містила близько 4 тисяч томів книг здебільшого польською та французь-

зькою мовами. Зрештою, після польського повстання 1831 р. та закриття Межиріцького колегіуму, його книгозбірню за кілька років передали до новоствореної Рівненської гімназії. Саме вона стала основою тамтешньої бібліотеки [16]. Відтак, наявність книжкових зібрань при навчально-виховних закладах піарів засвідчує тяглість західноєвропейської інтелектуальної традиції на волинських теренах. Вони містили переважно навчальні твори латинською, французькою та польською мовами і відповідали, зрештою, своєму призначенню, тобто освітній підготовці молоді.

Окремою значимою сторінкою культурно-освітньої діяльності навчальних закладів піарів на Волині стало закладення ботанічних садів і парків. Так, 1730 р. було засновано ботанічний сад при Любешівській піарській школі, який фахівці вважають найдавнішим в Україні. Він займав площу 105x130 м, мав гарні липові алеї, що частково збереглися до наших днів. Крім того, у ньому були велика та мала оранжереї, теплиці, а також дві башти. Неподалік був розташований фруктовий сад, який мав назву «Венеція» [17].

З цього приводу наголосимо на тому, що закладення цих садів у Любешові, ініційоване ченцями ордену піарів, у першу чергу було викликано безпосередньою потребою реалізації навчальної програми закладу, оскільки до неї входили предмети природничого циклу, а також садівництво. Відтак, наявність наочного матеріалу, а також шкільного ботанічного саду, сприяла високому рівню викладання природничих наук.

Одним із найкращих освітніх закладів на Волині упродовж кінця XVII – першої третини XIX ст. був також піарський колегіум у Дубровиці. Завдяки місцевим шляхтичам-фундаторам він мав хороше матеріальне забезпечення, що, у свою чергу, стимулювало його розвиток. Одним із виявів цього стало закладення ботанічного саду з теплицями й оранжереями, а також парку, окремі вікові дерева якого збереглися до наших днів. Значимо, що сучасні вітчизняні фахівці, провівши ґрунтовну дослідницьку роботу та спираючись, зокрема, на нещодавно виявлений документ у Центральному державному історичному архіві (м. Київ), наголошують на унікальності колекції ботанічного саду при Дубровицькій піарській школі, оскільки до її складу входили рослини 59 родин, 127 родів і 172 види [18].

Так, аналіз географічного походження зразків цієї колекції виявив, що у ній репрезенто-

вані різні регіони земної кулі: Північна, Південна і Центральна Америка, Середземномор'я, Африка, включаючи Мадагаскар, Австралія й Індокитай [19]. Водночас на підставі аналізу великого різноманіття рослин із ботанічної колекції Дубровицького піарського осередку науковцями висунуто гіпотезу стосовно того, що, створена з навчальною метою, вона, можливо, мала також своїм завданням представити різноманіття господарських груп рослин: декоративних, лікарських, технічних, ефіролійних, пряно-смакових, овочевих, плодкових. Це дає підстави для припущення, що їхнє культивування переслідувало не тільки освітню, а й господарську мету, оскільки у цей час на теренах Волині виникла значна кількість садово-паркових ансамблів, які конче потребували екзотичних рослин. Водночас очевидно, що створення такої унікальної колекції тропічних і субтропічних рослин на Поліссі та її розвиток упродовж XVIII – на початку XIX ст. уможливило тісне співробітництво дубровицьких піарів із членами їхнього ордену в Іспанії й Італії, оскільки саме до цих країн у ті часи надходила велика кількість живих рослин і насіння з усього світу [20].

Про ботанічний сад при піарському колегіумі у Межиричі Корецькому дізнаємося з праці польського дослідника А. Мошинського «*Monografia Kollegium i Szkoły pijarskiej w Międzyrzeczu – Koreckim*» (1876 р.) [21]. Оскільки відомо, що 1754 р. ректор цього навчального закладу Д. Шибінський обгородив шкільний ботанічний сад муром [22], то з цього випливає, що його цінність була неабиякою.

До речі, навчання у Межиріцькому колегіумі піарів багато у чому визначило долю одного з його випускників – Вацлава Борейка (1764-1854 рр.), який не тільки заснував ботанічний сад і парк у своїх володіннях у с. Самостріли, а й сприяв виникненню садів у Висоцьку, Володарці, Мотовиловці та Султанівці [23]. Зрештою, є усі підстави для твердження, що розкішний ботанічний сад у Самострілах запав у душу майбутньому всесвітньовідомому українському ботаніку, президенту Академії Наук України у 1922-1928 рр. Володимиру Іполитовичу Липському (1863-1937 рр.) [24].

Ректорами піарських колегіумів на Волині ставали непересічні особистості. Зазвичай вони були авторами наукових праць, панегіриків, поем, написаних як польською мовою, так і латиною, а також книг з історії, міфології, історії літератури тощо. Володіючи кількома мовами, вони робили переклади відомих літературних творів і наукових праць. Деякі досяг-

нення місцевих ректорів можемо навести. Так, стараннями ректора піарського колегіуму у Межирічі Корецькому Алекси Котюшинського з'явився польський переклад Вергілієвої класичної поеми «Георгіки», що вийшов друком у Вільно. Він же переклав польською популярні на той час «Пригоди Телемака», причому із французького рукопису самого автора Франсуа Фенелона. Еліаш Невяровський переклав із російської «Арифметику на рахівниці». Завдяки іншому ректорові, а саме – Домініку Шибінському – у Речі Посполитій почали гарніше писати, оскільки він видав якісний посібник із каліграфії [25].

Зрештою, про значний науковий потенціал викладацького складу піарських навчальних закладів Волині свідчать досягнення їхніх вихованців, окремі з яких згодом стали видатними діячами у галузях мовознавства, педагогіки та природознавства, зокрема ботаніки. Так, у Любешівському колегіумі піарів навчалися брати Костюшки, один із котрих (Тадеуш) згодом став національним героєм Польщі як ватажок народного повстання 1794 р. [26]. Водночас у Любешові практикував хірург, професор Краківської академії Юзеф Рафал Черв'яковський. Саме тут він працював над дисертацією «Про шляхетність, потребу і живання хірургії», яка, за свідченням польського історика Романа Мейснера, була «перлиною лікарського красного письменства, у ній відчувається дух Любешівського колегіуму» [27]. Серед плеяди відомих учених, котрих Любешівський колегіум піарів дав Європі, особливе місце посідає Казимир Нарбут – автор підручника з логіки. Крім того, саме тут навчався Станіслав Боніфай Юндзілл (1761-1847 рр.), котрий згодом став видатним ученим-натуралістом, професором ботаніки та зоології Віленського університету, автором підручників «Основи ботаніки» («Początki botaniki», 1804-1805 рр., у 2 частинах), «Короткий курс зоології» («Zoologia krótko zebrana», 1807 р., у трьох томах), що витримали декілька перевидань. Він – автор двох видань першого точного опису флори Литви («Opisanie roślin w prowincyi W. K. L. naturalnie rosnących według układu Linneusza», 1791 р.; «Opisanie roślin litewskich», 1811 р.), за який польський король Станіслав Август Понятовський нагородив його золотою медаллю [28].

Вихованці були гордістю і Дубровицької школи піарів. На жаль, імена більшості з них на сьогоднішній день втрачені. Однак збереглися свідчення, що одним із його випускників був Алоїз Фелінський – польський поет і драма-

тург, громадський і політичний діяч. 1809 р. він був обраний членом Товариства приятелів наук, яке діяло у стінах Кременецької гімназії (з 1819 р. – ліцей). 1819 р. А. Фелінський став професором літератури та директором Кременецького ліцею, а 1819 р. його удостоїли почесного членства у Віленському університеті. У Дубровицькому колегіумі піарів навчалися Кіпріан Годабський – польський поет, перекладач, публіцист, військовий діяч, а також видатний дослідник у галузі філології та фольклору Лукаш Голєбіовський [29].

Із піарської школи у Межирічі Корецькому також вийшла низка відомих діячів культури. Відомо, що свого часу тут здобули освіту архієпископ Ігнацій Головінський, віленський єпископ Станіслав Адам Красінський, Міхал Чайковський, більше знаний як офіцер турецького війська Садик-Паша, письменник Кастан Козьміан та інші, котрі залишили помітний слід в історії краю [30].

Отже, діяльність осередків римокатолицького ордену піарів на Волині впродовж кінця XVII – першої третини XIX ст. мала неабияке значення для розвитку духовно-культурного життя населення цих теренів. У першу чергу це пов'язано з тим, що робота їхніх викладачів орієнтувалася на кращі досягнення тогочасної європейської освіти та науки, а самі школи були доступні для представників різних верств населення краю, незалежно від їх етнічної та конфесійної приналежності. Це надає особливої вагомості унікальній системі шкільництва піарів.

Архітектурні комплекси чернечих осередків піарів на Волині, до яких традиційно входили будівлі монастиря, костелу та колегіуму, зводилися за проектами видатних зодчих того часу. Відтак, окремі з них стали яскравими прикладами втілення кращих досягнень західноєвропейської пізньобарокової архітектури.

Піарські школи у Любешові (1693 р.), Дубровиці (1695 р.) та Межирічі Корецькому (1720 р.) славилися як взірцеві. Це стало можливим також і завдяки їхньому належному матеріальному забезпеченню, зокрема, добре обладнаним лабораторіям, фізичним і хімічним кабінетам. Водночас невід'ємними складовими функціонування цих навчальних закладів були потужні бібліотеки, фонди яких налічували тисячі томів. Вони склалися з навчальних творів переважно латинською, французькою та польською мовами.

Ще одним вартісним набутком культурно-освітньої праці ордену піарів на теренах Воли-

ні було те, що саме при їхніх осередках виникли перші ботанічні сади у регіоні, які відзначалися значним різноманіттям своїх колекцій. Акцентуємо, що найдавнішим ботанічним садом в Україні був саме сад при Любешівському піарському колегіумі, заснований 1730 р. Унікальна ботанічна колекція, що налічувала 172 види рослин із різних куточків земної кулі, знаходилася при піарському колегіумі у Дубровиці. Відтак, є підстави для твердження, що саме вони зробили нині ще недостатньо оцінений внесок у становлення та плекання садово-паркового мистецтва не тільки на теренах Волині, а й далеко поза її межами.

Зрештою, піарські колегіуми очолювали непересічні особистості, котрі зробили вагомий внесок у розбудову освіти і культури Волині, зокрема, виховавши плеяду талановитих діячів у галузях мовознавства, педагогіки та природознавства.

Відтак, піарські осередки Волині, зокрема їхні колегіуми, які являли собою потужний засіб зміцнення позицій Римо-Католицької Церкви у регіоні, стали одним із провідників нового типу шкільництва – гуманістичного. У них, як і в єзуїтських, реалізувалася всеєвропейська програма освіченого благочестя (*pietas litterata*), яка на майбутнє запрограмувала синкретичну, «православно-латинську спрямованість української культури» [31]. І хоча авторитетні вітчизняні науковці акцентують на «відчуженості української церковної та світської культури від багатой і по-своєму цікавої культури римо-католицизму» [32] впродовж XVII-XVIII ст., але водночас увесь викладений матеріал засвідчує, що, оскільки українське населення Волині було невід'ємною складовою геокультурної українсько-польської (європейської) соціокультурної спільноти народів-сусідів, то ті новації, що були притаманні її культурно-освітній царині, зокрема і завдяки римо-католицьким ченцям-піарам, справила неабиякий вплив на неї.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Taraszkiewicz J. Pierwsze stulecie Zakonu Pijarów na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów (1642-1740) / J. Taraszkiewicz. – Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2015. – S. 15-16.
2. Pijarzy // Zycie Zakonne: Serwis informacyjny konferencji wyższych przełożonych zakonów męskich w Polsce [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zyciezakonne.pl/informator/zakony-meskie/pijarzy-355/>
3. Св. Іосиф Каласанс, священник // Радио Ватикана [Елек-

4. Golek B. Współczesny wymiar pijarskiego dzieła wychowawczego / B. Golek [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pedkat.pl/images/czasopisma/pk11/PK11a08.pdf>
5. Sobolewska-Strzelczak B. Początki szkolnictwa Pijarskiego. Inspiracje dla współczesnej teorii i praktyki pedagogicznej / B. Sobolewska-Strzelczak // Perspektiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne. – 2013. – № 2 (23). – S. 160, 161.
6. Saint Joseph Calasanz // Annus lubilaei Scholarum Piarum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scolopi.org/en/calasanz/>
7. Taraszkiewicz J. Ibidem. – S. 16.
8. Historia Prowincji Polskiej // Polska Prowincja Zakonu Pijarów [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pijarzy.pl/zakon_i_jego_historia/historia_prowincji_polski_ej.html
9. Михайлишин О. Костьол Св. Антонія в Великих Межиричах (Корецьких): три століття життя / Ольга Михайлишин // Пам'ятки сакрального мистецтва Волині: Науковий збірник. Вип. 8. – Луцьк: Надстир'я, 2001. – С. 134.
10. Обарчук А.О. Межирич Корецький: Нариси історії волинського містечка / А.О. Обарчук. – Рівне: ПП ДМ, 2010. – С. 79-80.
11. Огнева О. Любешівська школа піарів: вчителі та учні / О. Огнева // Історія релігій в Україні. Тези III круглого столу (Львів, 3-4 травня 1993 р.). – К.-Л., 1993. – С. 83.
12. Ильин А.Л. Очерки истории культуры Пинщины (IX – нач. XX вв.): Монография / А.Л. Ильин, Е.А. Игнатюк. – Пинск: ПолесГУ, 2013. – С. 31.
13. Обарчук А.О. Вказ. праця. – С. 78.
14. Ильин А.Л., Игнатюк Е.А. Указ. соч. – С. 32.
15. Прищепа О.П. Школа Піарів у Дубровиці на Волині як осередок освітньо-культурного життя наприкінці XVIII – початку XIX ст. / О.П. Прищепа // Wschodni Rocznik Humanistyczny. – Tom X. – Lublin-Radzyń Podlaski: ToNik «Libra», 2014. – S. 235-236.
16. Обарчук А.О. Вказ. праця. – С. 92.
17. Мельник В.І. Ботанічні сади при монастирях піарів на Волині у XVII-XIX ст. / В.І. Мельник, М.І. Шумик // Інтродукція рослин. – 2014. – № 4. – С. 66.
18. Мельник В.І. Колекція тропічних та субтропічних рослин Дубровицького монастиря піарів XIX століття / В.І. Мельник, Л.І. Буюн // Інтродукція рослин. – 2013. – № 3. – С. 85-103.
19. Там само. – С. 88.
20. Там само. – С. 102.
21. Moszynski A. Monografia Kollegium i Szkoły pijarskiej w Międzyrzeczu – Koreckim / A. Moszynski. – Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagellońskiego, 1876. – 99 s.
22. Мельник В.І., Шумик М.І. Вказ. праця. – С. 66.
23. Волненко Н.П. Самостріли: Нарис історії села на Волині (Рівненська область) / Н.П. Волненко, Л.П. Дмитрук. – Рівне: Волинські обереги, 2012. – 108 с.
24. Доброчаева Д.Н. Владимир Ипполитович Липский / Д.Н. Доброчаева, Г.П. Мокрицкий. – К.: Наукова думка, 1991. – 216 с.
25. Обарчук А.О. Вказ. праця. – С. 77.
26. Видатні постаті в історії Волині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://volynrada.gov.ua/persons?page=1>
27. Буравський О.А. Римо-католицька церква на Правобережній Україні (кінець XVIII – початок XX ст.): Монографія / О.А. Буравський. – Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – С. 311.
28. Лисовская Е. Ботанический сад в Щучине: история продолжается / Елена Лисовская [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wildlife.by/node/13768>
29. Попенко В.П. Дубровиця: Путівник / В.П. Попенко. – Львів: Каменяр, 1986. – С. 25.
30. Moszynski A. Ibidem. – S. 97-98.
31. Яковенко Н. Латинське шкільництво і «шкільний гуманізм» в Україні кінця XVI – середини XVII ст. / Наталя Яковенко // Київська старовина. – 1997. – № 2. – С. 11-27.
32. Історія української культури: У 5 т. – Т. 4, кн. 1. Українська культура XIX століття. – К.: Наукова думка, 2008. – С. 784.

Шеретюк Руслана, Стоколос Надія *Набутки культурно-освітньої праці ордену піарів на Волині (кінець XVII – перша третина XIX ст.)*

Стаття присвячена з'ясуванню обставин виникнення та специфіки діяльності римо-католицького ордену піарів, а також

окресленню головних набутків культурно-освітньої праці його провідних осередків на теренах Волині впродовж кінця XVII – першої третини XIX ст.

Ключові слова: Римско-Католицька Церква, святий Йосиф де Каласанс, орден піарів, Волинь, піарський колежіум

Шеретюк Руслана, Стоколос Надежда Достижения культурно-образовательной работы ордена пиаров на Волини (конец XVII – первая треть XIX в.)

Статья посвящена выяснению обстоятельств возникновения и специфики деятельности римско-католического ордена пиаров, а также обрисовке главных достижений культурно-образовательной работы его ведущих центров на территории Волини в течение конца XVII – первой трети XIX в.

Ключевые слова: Римско-Католическая Церковь, святой Иосиф де Каласанс, орден пиаров, Волинь, пиарский коллежум

Sheretyuk Ruslana, Stokolos Nadija The achievement of cultural and educational work of the order of Piarists in Volyn (the end of XVII – first third XIX centuries)

The article is devoted to clarifying the circumstances of the occurrence and specifics of the Roman Catholic order of Piarists, as well as the study the main achievements of the cultural-educational work of its leading centres in the Volyn region during the end of XVII – the first third of the XIX century.

In 1617 the Roman Catholic monastic order of Piarists was founded in Rome on the wave of rise of the Counter-Reformation movement, the main vector of which was to provide the needy youth free training and prepare young people to conscious participation in the Christian life.

Teaching and upbringing activities of centers of the Roman Catholic Order of Piarists in Volyn during the XVII – the first half of the nineteenth century had extremely big importance for development of spiritual and cultural life of population of these lands. Their schools, particularly in Lyubeshiv, Dubrovysia, Mezhirichi Koretskyi were known as paragon. The high scientific and pedagogical potential of teaching staff, their material maintenance became the integral part of functioning of these educational institutions. Piarist colleges were headed by outstanding personalities who have made a significant contribution to the development of education and culture in Volyn. Principles of teaching and upbringing activity of these Piarist schools were oriented on the best achievements of that time European education and science.

Volyn, thanks to the work of hundreds Western European activists of education, literature, art, creative life of which was closely connected with the Catholic monastic orders, including Piarists, became not only a region that for centuries nurtured and kept cultural achievements of its own people, but also actively joined the European process of creating a new one.

Keywords: Roman Catholic Church, St. Joseph de Kalasans, Order of Piarists, Volyn, Piarist college

Рецензенти:

Кривошея І.І., к.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 27.01.2017 р.